

เพศวิถีในหนังสือแบบเรียน

Sexuality in Textbook

ภัทริยา แรมวัลย์ / Pattariya Ramwulya^๑

รัชนีกร แซ่วัง / Ratchaneekorn Sae-wang^๑

Received: Jun 10, 2019 Revised: Dec 7, 2019 Accepted: Jan 13, 2020

บทคัดย่อ

เพศวิถีในสังคมไทยปรากฏให้เห็นตามสื่อต่าง ๆ รวมถึงหนังสือเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านสถาบันการศึกษาแลกเปลี่ยน หนังสือเรียนวิชาสุขศึกษา ซึ่งเป็นสื่อการสอนประเภทหนึ่งที่ถ่ายทอดเรื่องเพศวิถี งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะของเพศวิถี ตลอดจนอภิปรายการผลิตซ้ำของมายาคติเพศวิถีในหนังสือเรียนวิชาสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ ผลการวิจัยพบว่าเพศวิถีในหนังสือเรียนสุขศึกษายังคงนำเสนอเพศวิถีตามบทบาททางเพศที่สังคมคาดหวัง กล่าวคือ เพศวิถีแบบคู่ต่างเพศ (Heterosexual) การยกย่องเพศชาย และกดทับเพศหญิงโดยการจำกัดคุณค่าของเพศหญิง อย่างไรก็ตาม เนื้อหาบางส่วนสะท้อนการรื้อสร้างบทบาททางเพศ โดยนำเสนอเพศวิถีของคนรักเพศเดียวกันหรือเพศทางเลือก การปลุกฝังความเท่าเทียมระหว่างเพศ รวมถึงการยอมรับความสามารถและสติปัญญาของเพศหญิง แต่เนื้อหาดังกล่าวยังพบจำนวนน้อยอันแฝงความหมายการละเลยหรือการยอมรับในวงกว้าง

^๑ สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรมการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำสำคัญ : เพศวิถี หนังสือแบบเรียนสุขศึกษา เพศวิถีแบบคู่ต่างเพศ

Abstract

Sexuality in Thai society is visible in everyday life through various forms of media, including textbook that has been transferred to educational institutions. Such as health education textbooks which are one type of educational media that instruct sexuality. This research aimed to study form and reproduction of sexuality which appear in secondary's school health education textbook. The research results found that sexuality in health education textbook still present sexuality according to the sex roles that society expects, that is, heterosexual couple sex, praise for male and suppress female by limiting the value of them. However, some content reflects the erection of gender roles by presenting the sexes of same-sex lovers or alternative sex, implantation of gender equality, and also the acceptance of the ability and intelligence of women but this content is found in a small amount that implies of neglect or widespread acceptance.

Keywords : Sexuality, Health Education Textbook, Heterosexual

บทนำ

คำว่า เพศ ในความเข้าใจของคนในสังคมมักหมายถึง การมีเพศสัมพันธ์ แต่ในทางทฤษฎี นิยามคำว่า เพศ มีความหมายครอบคลุมเกี่ยวข้อถึง ๓ ความหมาย คือ เพศทางชีวภาพ (Biological Sex) ที่สามารถบอกได้จากหลักฐานทางชีวภาพ คืออวัยวะเพศหรือโครโมโซมเพศ เพศภาวะ (Gender) หมายถึง ภาวะของเพศจากการประกอบสร้าง การขัดเกลา และการหล่อหลอมภายในจิตใจ และสังคมวัฒนธรรม เช่น ความเป็นหญิง และความเป็นชาย และ

เพศวิถี (Sexuality) หมายถึง วิธีชีวิตทางเพศที่ถูกหล่อหลอมประกอบสร้างจาก ค่านิยม บรรทัดฐาน และระบบวิธีคิด วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความปรารถนาและการแสดงออกทางเพศ ความคิดเกี่ยวกับคู่อรัก คู่ชีวิตในอุดมคติ และกิจกรรมทางเพศ (กฤตยา อาชวนิจกุล, ๒๕๕๔) ซึ่งจากความหมายต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า การแบ่งแยกความเป็นเพศของบุคคลเกิดจากหลักฐานทางชีวภาพก่อนเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ตามเพศภาวะบุคคล ภายใต้เพศวิถีที่มีความเลื่อนไหล โดยเริ่มจากชีวิตของปัจเจกบุคคลตั้งแต่กำเนิดไปจนถึงการเติบโตที่จะยอมรับหรือต่อต้านเรื่องเพศ ซึ่งอยู่บนระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

ภายในสังคมไทยก็มีความเข้าใจเรื่องเพศของคนในสังคมเช่นเดียวกัน ลักษณะของเพศวิถีที่ปรากฏในสังคมไทย เช่น เรื่องเพศเป็นเรื่องสกปรกลามก จึงทำให้มีทั้งมิติพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ เรื่องเพศถูกจำกัดให้เป็นเรื่องของผู้ใหญ่และเพศชายเท่านั้น เพศหญิงต้องเก็บกดและไม่แสดงออกเรื่องเพศเป็นเรื่องทางการแพทย์เท่านั้น การสร้างภาพเหมารวมว่าเพศทางเลือกเป็นพวกวิปริตผิดเพศ และมีความก้าวร้าวรุนแรงทางเพศ ในขณะที่เพศที่ชอบธรรมคือรักต่างเพศและเพศในสมรสเท่านั้น โดยอ้างอิงจากเหตุผลทางชีววิทยาและกรอบกฎหมาย การรักษานวลสงวนตัวเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ผู้หญิงมักถูกเรียกร้องให้รักษาพรหมจรรย์เพราะเชื่อว่าเป็นคุณค่าของผู้หญิง แต่สังคมปล่อยให้ผู้ชายสามารถแสวงหาประสบการณ์ทางเพศได้ ซึ่งการรักษานวลสงวนตัวก็ถือเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าความดีของผู้หญิงอย่างหนึ่ง นอกจากนี้สังเกตจากเรื่องพฤติกรรมทางเพศ หรือการควบคุมการแสดงออกทางเพศ การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์และการทำแท้งเป็นปัญหาของวัยรุ่นใจแตก ซึ่งเป็นผลมาจากค่านิยมการรักษานวลสงวนตัว และการเรียนเพศศึกษาในประเทศไทยเป็นการสอนให้ป้องกันตนเองมากกว่าการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง (วิลาสินี พิพิธกุล และกิตติ กันภัย, ๒๕๕๖)

กระบวนการถ่ายทอดเพศวิถีในสังคมไทยมีแนวโน้มว่าได้รับการถ่ายทอดที่ปลูกฝังขัดเกลามาตั้งแต่วัยเด็กผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา

สถาบันสื่อ รวมถึงสถาบันการศึกษา (ดวงทิพย์ อันประสิทธิ์, ๒๕๕๕) ผ่านกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติในโรงเรียน เช่น โรงเรียนหญิงจะเน้นอบรมการประพฤติตนเป็นกุลสตรีตามค่านิยมสังคมไทย เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่จำกัดการแสดงออกและท่าทางของนักเรียนหญิงให้มีความสำรวมอยู่เสมอ (จอมญาดา ชื่นประจักษ์กุล, ๒๕๔๘) รวมทั้งหนังสือเรียน ด้วยเหตุนี้หนังสือเรียนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถสะท้อนเพศวิถีที่ถ่ายทอดความเป็นหญิง ความเป็นชายผ่านภาพประกอบในหนังสือเรียน ดังเช่น หนังสือเรียนระดับชั้นปทุมวัยที่มักนำเสนอภาพเด็กผู้ชายสวมกางเกง ตัดผมสั้น ในขณะที่เด็กผู้หญิงสวมกระโปรงไว้ผมยาว ในกรณีที่เด็กหญิงไว้ผมสั้นก็จะติดก๊ีบหรือริบบิ้น เพื่อบ่งบอกถึงความรักสวยรักงามที่เป็นลักษณะของเพศหญิง (รัชนิกร แซ่วัง, ๒๕๔๙) หนังสือเรียนจึงเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องเพศและร่างกาย โดยเฉพาะหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษา ที่นับว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะถ่ายทอดและสร้างค่านิยมเกี่ยวกับเพศวิถีไว้อย่างแยบยลในสถาบันการศึกษา ทว่าด้วยเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ภายใต้สถาบันการศึกษา ทำให้รูปแบบการนำเสนอเพศวิถีในหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษามีลักษณะเฉพาะ ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยประสงค์จะศึกษารูปแบบเพศวิถีในหนังสือดังกล่าว เพื่อแสดงให้เห็นมายาคติหรือการผลิตซ้ำเพศวิถีในสังคมไทย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาลักษณะของเพศวิถี ตลอดจนอภิปรายการผลิตซ้ำของมายาคติเพศวิถีในสื่อประเภทหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓

วิธีการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้เทคนิคการตรวจนับ (Frequency Count) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยศึกษาประเด็นการนำเสนอค่านิยมระบบวิถีคิด และวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางเพศทั้งในด้านบวกและลบ รวมถึงสัญลักษณ์เรื่องเพศที่แฝงอยู่ในหนังสือแบบเรียนกลุ่มตัวอย่างใน

การศึกษาคือ หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ที่ตีพิมพ์ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๒ โดยสำนักพิมพ์ที่เป็นไปตามเกณฑ์ข้างต้น คือ สำนักพิมพ์เอ็มพันธ์ สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ และสำนักพิมพ์แม็คเอ็ดดูเคชั่นจำนวน ๙ เล่ม ทั้งนี้ ในกระบวนการตรวจนับความถี่ ผู้วิจัยตรวจนับรูปภาพของตัวละครที่ปรากฏในหนังสือเรียนโดยพิจารณาจาก ๑) เพศของตัวละคร ๒) การแต่งกายของตัวละคร ๓) กิจกรรมที่ตัวละครกระทำ ๔) สถานที่ที่ปรากฏในภาพ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าหนังสือแบบเรียนรายวิชาสุขศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ มีการถ่ายทอดเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศและเพศวิถีที่ผ่านรูปภาพ ตามตารางดังต่อไปนี้

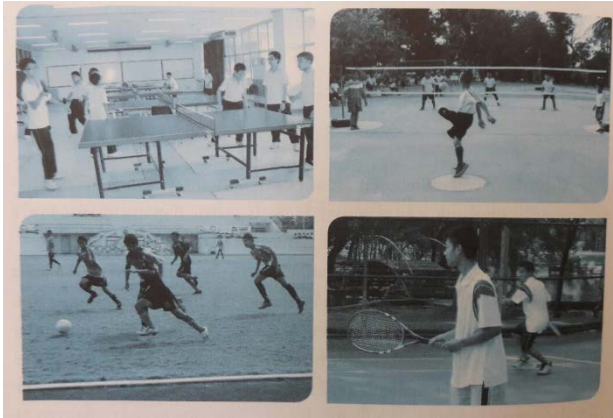
ตารางที่ ๑ ตัวละครที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษาชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ ๑

ตัวละครที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑																	
มนุษย์ (เพศ)																	
ชาย																	
หญิง																	
สพ.		แต่งกาย		กิจกรรม								แต่งกาย		กิจกรรม			
				บ้าน				สาธารณะ						บ้าน		สาธารณะ	
ขาขาว	ขาสั้น	เลี้ยงดูบุตร	งานบ้าน	พักผ่อน	สังสรรค์	ออกกำลังกาย	ทำงาน	ศึกษา	กางเกง	กระโปรง	เลี้ยงดูบุตร	งานบ้าน	พักผ่อน	สังสรรค์	ออกกำลังกาย	ทำงาน	ศึกษา
อพ.	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	✓	✓	✓
อจท.	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓
แม่ค	✓	✓	-	-	-	✓	✓	-	✓	✓	-	-	-	-	-	-	✓
รวม	๓๘๔ (ภาพ)								๓๑๔ (ภาพ)								

หมายเหตุ สพ. หมายถึง สำนักพิมพ์, อพ. หมายถึง สำนักพิมพ์เอมพันธ์, อจท. หมายถึง สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ และ แม่ค หมายถึง สำนักพิมพ์แม่คเอ็ดดูเคชั่น

(ที่มา: ภทริยา แรมวัลย์, ๒๕๖๒)

จากตารางที่ ๑ ทำให้เห็นสัดส่วนจำนวนของตัวละครของหนังสือแบบเรียนจากสำนักพิมพ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๓ แห่ง โดยภายในหนังสือแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ปรากฏภาพของตัวละครชายมีจำนวนมากที่สุดทั้งหมด ๓๘๔ ภาพ ซึ่งตัวละครชายมีทั้งการแต่งกายด้วยกางเกงขาขาวและกางเกงขาสั้น และภาพกิจกรรมที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนมากที่สุดของตัวละครชายเป็นกิจกรรมที่ทำในพื้นที่สาธารณะคือ การออกกำลังกาย และการศึกษา (ภาพที่ ๑) ลำดับถัดมาคือ การพบปะสังสรรค์ และการทำงาน สำหรับกิจกรรมที่กระทำในพื้นที่บ้านที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนมากที่สุดของ

ภาพที่ ๑ ภาพตัวละครชายกับกิจกรรมการออกกำลังกายในพื้นที่สาธารณะ
(ที่มา: สุจิตรา สุคนธ์ทรัพย์ และรุ่งอรุณ เขียวพุ่มพวง, ๒๕๕๗)

ตัวละครชายคือ การพักผ่อน การอบรมเลี้ยงดูบุตร และไม่พบกิจกรรมการทำงานบ้าน ภายในหนังสือแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ปรากฏภาพตัวละครหญิงจำนวน ๓๑๔ ภาพ ตัวละครมีการแต่งกายทั้งแบบกางเกงและกระโปรง และภาพกิจกรรมที่ปรากฏมากที่สุดในพื้นที่สาธารณะของตัวละครหญิงคือ การศึกษา การออกกำลังกาย การทำงานตามลำดับ และไม่ปรากฏภาพกิจกรรมการพบปะสังสรรค์ สำหรับกิจกรรมที่กระทำในพื้นที่บ้านที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนมากที่สุดของตัวละครหญิงคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตร การทำงานบ้าน และการพักผ่อน

ตารางที่ ๒ ตัวละครที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

สนพ.	ตัวละครที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒																
	มนุษย์ (เพศ)																
	ชาย									หญิง							
	แต่งกาย		กิจกรรม							แต่งกาย		กิจกรรม					
			บ้าน			สาธารณะ						บ้าน			สาธารณะ		
ขยขาว	ขยสีน	เสยงลูก	งานบ้าน	พักน	สังสรต	อกก้าง	ทงาน	เรียน	กางเกง	กระโปรง	เสยงลูก	งานบ้าน	พักน	สังสรต	อกก้าง	ทงาน	เรียน
อพ.	✓	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
อจท.	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
แม็ค	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	-	✓
รวม	๒๕๒ (ภาพ)									๒๙๓ (ภาพ)							

หมายเหตุ สนพ. หมายถึง สำนักพิมพ์, อพ. หมายถึง สำนักพิมพ์เอมพันธ์, อจท. หมายถึง สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ และ แม็ค หมายถึง สำนักพิมพ์แม็คเอ็ดดูเคชั่น

(ที่มา: ภทริยา แรมวัลย์, ๒๕๖๒)

จากตารางที่ ๒ ทำให้เห็นสัดส่วนจำนวนของตัวละครของหนังสือแบบเรียนจากสำนักพิมพ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๓ แห่ง โดยภายในหนังสือแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ปรากฏภาพของตัวละครชายมีจำนวนทั้งหมด ๒๕๒ ภาพ ซึ่งตัวละครชายมีทั้งการแต่งกายด้วยกางเกงขยขาวและกางเกงขยสีน และภาพกิจกรรมที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนมากที่สุดของตัวละครชายเป็น

กิจกรรมที่ทำในพื้นที่สาธารณะมากที่สุดคือ การออกกำลังกาย การศึกษา และการทำงาน ลำดับถัดมาคือ การพบปะสังสรรค์ สำหรับกิจกรรมที่กระทำในพื้นที่บ้านที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนมากที่สุดของตัวละครชายคือ การพักผ่อน ส่วนการอบรมเลี้ยงดูบุตรปรากฏในหนังสือเรียนของสำนักพิมพ์ ๑ แห่งเท่านั้น และไม่พบกิจกรรมการทำงานบ้าน

ภายในหนังสือแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ปรากฏภาพตัวละครหญิง (ภาพที่ ๒) จำนวน ๒๙๓ ภาพ ซึ่งตัวละครหญิงมีการแต่งกายทั้งแบบกางเกงและกระโปรง และภาพกิจกรรมที่ปรากฏมากที่สุดในพื้นที่สาธารณะของตัวละครหญิงคือ การศึกษา การออกกำลังกาย การทำงานตามลำดับ และไม่ปรากฏภาพกิจกรรมการพบปะสังสรรค์ สำหรับกิจกรรมที่กระทำในพื้นที่บ้านที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนมากที่สุดของตัวละครหญิงคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตร การพักผ่อน และการทำงานบ้านตามลำดับ

ภาพที่ ๒ ภาพตัวละครหญิงกับกิจกรรมการทำงานบ้านในพื้นที่บ้าน
(ที่มา: พรสุข หุ่นนิรันดร์ และคณะ, ๒๕๖๒)

ตารางที่ ๓ ตัวละครที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ตัวละครที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

มนุษย์ (เพศ)

ชาย

หญิง

แต่งกาย

กิจกรรม

แต่งกาย

กิจกรรม

บ้าน

สาธารณะ

บ้าน

สาธารณะ

ขาว

ขาสั้น

เลี้ยงลูก

งานบ้าน

พักผ่อน

สังสรรค์

ออกกั้ถึง

ทำงาน

เรียน

กางเกง

กระโปรง

เลี้ยงลูก

งานบ้าน

พักผ่อน

สังสรรค์

ออกกั้ถึง

ทำงาน

✓

✓

-

-

✓

✓

✓

✓

✓

✓

✓

✓

✓

-

✓

-

✓

✓

✓

✓

-

✓

✓

✓

✓

✓

✓

✓

✓

-

-

✓

✓

✓

✓

✓

✓

-

✓

✓

✓

-

✓

✓

✓

✓

-

✓

-

✓

-

รวม

๒๗๙ (ภาพ)

๒๙๓ (ภาพ)

หมายเหตุ สนพ. หมายถึง สำนักพิมพ์, อพ. หมายถึง สำนักพิมพ์เอมพันธ์, อจท. หมายถึง สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ และ แม็ค หมายถึง สำนักพิมพ์ แม็คเอดดูเคชั่น

(ที่มา: ภักทริยา แรมวัลย์, ๒๕๖๒)

จากตารางที่ ๓ ทำให้เห็นสัดส่วนจำนวนของตัวละครของหนังสือแบบเรียนจากสำนักพิมพ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๓ แห่ง โดยภายในหนังสือแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปรากฏภาพของตัวละครชายมีจำนวนทั้งหมด ๒๗๙ ภาพ ซึ่งตัวละครชายมีทั้งการแต่งกายด้วยกางเกงขาสั้นและกางเกงขาสั้น และภาพกิจกรรมที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนมากที่สุดของตัวละครชายเป็นกิจกรรมที่ทำในพื้นที่สาธารณะมากที่สุดคือ การพบปะสังสรรค์ การออกกำลังกาย การศึกษา และลำดับถัดมาคือ การทำงาน สำหรับกิจกรรมที่กระทำในพื้นที่บ้านที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนมากที่สุดของตัวละครชายคือ

การพักผ่อน ลำดับถัดมาคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตร และไม่พบกิจกรรมการทำงานบ้าน

ภายในหนังสือแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปรากฏภาพตัวละครหญิงจำนวน ๒๙๓ ภาพ ซึ่งตัวละครหญิงมีการแต่งกายทั้งแบบกางเกงและกระโปรง และภาพกิจกรรมที่ปรากฏมากที่สุดในพื้นที่สาธารณะของตัวละครหญิงคือ การออกกำลังกาย ลำดับถัดมาคือ การศึกษา การทำงานตามลำดับ และไม่ปรากฏภาพกิจกรรมการพบปะสังสรรค์ สำหรับกิจกรรมที่กระทำในพื้นที่บ้านที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนมากที่สุดของตัวละครหญิงคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตร การพักผ่อน และการทำงานบ้านตามลำดับ ดังภาพที่ ๓

ภาพที่ ๓ ภาพตัวละครหญิงกับกิจกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตร

(ที่มา: กิตติ ปรมัตถผล และคณะ, ๒๕๖๒)

จากตารางทั้งหมดจึงสามารถสรุปลักษณะของเพศวิถีที่ปรากฏในรูปภาพประกอบของหนังสือแบบเรียนทั้งหมดตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ จากสำนักพิมพ์กลุ่มตัวอย่างได้จากสัดส่วนในภาพรวมของรูปภาพประกอบคือ การใช้ภาพประกอบที่เป็นตัวละครชายมากที่สุดจำนวนทั้งหมด ๙๑๕ ภาพ

มีการแต่งกายทั้งที่เป็นกางเกงขายาวและขาสั้น ในพื้นที่บ้านตัวละครชายทำกิจกรรมโดยการพักผ่อนมากที่สุด ส่วนกิจกรรมที่ทำน้อยที่สุดคือ การเลี้ยงดูบุตรในบ้าน และกิจกรรมที่ทำมากที่สุดในพื้นที่สาธารณะคือ การออกกำลังกาย ลำดับถัดมาคือ ภาพประกอบที่เป็นตัวละครหญิงจำนวนทั้งหมด ๘๐๐ ภาพ มีการแต่งกายทั้งที่เป็นกางเกงและกระโปรง กิจกรรมที่ทำมากที่สุดในบ้านคือ การเลี้ยงดูบุตร และกิจกรรมที่ทำมากที่สุดในพื้นที่สาธารณะคือ การศึกษาและการออกกำลังกาย ส่วนกิจกรรมที่ทำน้อยที่สุดคือ การทำงาน

จากลักษณะของเพศวิถีที่ปรากฏผ่านรูปภาพจะเห็นได้ว่า ภายในหนังสือแบบเรียนยังคงนำเสนอเพศวิถีที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมของเพศหญิงที่จะต้องมีการผูกมัดกับความเป็นแม่และภรรยาที่ดีผ่านบทบาทหน้าที่ของตัวละครหญิงในพื้นที่บ้าน เช่น การเลี้ยงดูบุตร และการทำงานบ้าน แต่กิจกรรมในพื้นที่สาธารณะอย่างการพบปะสังสรรค์กลับไม่ปรากฏภาพของตัวละครหญิงเลย แสดงให้เห็นถึงความเป็นหญิงของเพศหญิงจะต้องสำรวมกิริยามารยาทเรียบร้อย ไม่สูบบุหรี่ ดื่มสุรา หรือเสพสิ่งเสพติด อีกทั้งการเป็นผู้หญิงที่ดีก็จะต้องแต่งกายอย่างมิดชิด ซึ่งสอดคล้องกับภาพการแต่งกายของตัวละครหญิงที่ปรากฏในหนังสือเรียนคือ กางเกงขายาวและกระโปรงยาว ในขณะที่ภาพของตัวละครชายส่วนมากปรากฏในการทำกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการพบปะสังสรรค์ การทำงาน การศึกษา หรือการออกกำลังกาย ที่ยิ่งตอกย้ำว่าความเป็นชายคือต้องมีความแข็งแรง และตัวละครชายสามารถแต่งกายแบบใดก็ได้ เช่น เสื้อไม่มีแขน กางเกงขายาว หรือกางเกงขาสั้น นอกจากนี้การปรากฏตัวละครที่มีเพียงเพศหญิงและเพศชายยังแสดงให้เห็นถึงค่านิยมในความสัมพันธ์ที่เป็นคู่ครองชายหญิง (Heterosexuality) อีกด้วย อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการนำเสนอผ่านตัวอักษรก็มีความพยายามในการหยาบยกประเด็นเรื่องความเท่าเทียมระหว่างเพศชายกับเพศหญิงขึ้นมาในบทเรียนหน่วยหนึ่ง จึงแสดงให้เห็นว่ามีความพยายามในการนำเสนอเพศวิถีที่เข้ากับสถานการณ์ของสังคมในยุคปัจจุบันคือ การให้ความสำคัญกับความเสมอภาคทางเพศระหว่างเพศชายและเพศหญิง หรือบทบาทความเป็นชายและหญิงที่เปลี่ยนไป

เนื่องด้วยบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป เพศหญิงจึงไม่จำเป็นต้องถูกจำกัดอยู่เพียงการทำงานบ้าน หรือรับภาระในการดูแลลูกและครอบครัวอีกต่อไป แต่เพศหญิงในยุคปัจจุบันก็สามารถทำงานนอกบ้านได้เช่นเดียวกับเพศชาย จึงเท่ากับเป็นการยอมรับในความรู้ความสามารถของเพศหญิงให้มีบทบาทในพื้นที่สาธารณะแตกต่างจากในอดีตที่พื้นที่สาธารณะเป็นโลกของเพศชายเพียงฝ่ายเดียว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การทำงาน หรือการออกกำลังกายก็ตาม

อภิปรายผล

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าเนื้อหาภายในหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีลักษณะของเพศวิถีที่ประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นลักษณะตัวอักษร และลักษณะรูปภาพประกอบ หนังสือเรียนทั้งหมดล้วนสอดแทรกความเป็นเพศวิถีเอาไว้ คือเพศวิถีแบบคู่ต่างเพศ (Heterosexual) แฝงบทบาทความเป็นเพศหญิงและชายในแบบคู่ตรงข้ามและการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ชายยังคงถูกยึดโยงกับพื้นที่สาธารณะ ภายใต้กิจกรรมการพบปะสังสรรค์หรือการออกกำลังกาย และหน้าที่ในบ้าน มิได้ถูกจัดวางไว้สำหรับผู้ชาย หน้าที่ของผู้ชายในบ้าน จึงมีเพียงการพักผ่อน ซึ่งแฝงนัยเรื่องของพื้นที่และเวลาที่แสดงให้เห็นว่า เวลาของผู้ชายคือ เวลาทำงานที่อยู่นอกบ้าน เมื่อถึงบ้าน ผู้ชายจึงมีต้องรับผิดชอบใด ๆ เพราะเวลาของผู้ชายมีการจัดสรรและแบ่งไว้อย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากผู้หญิงที่ยังคงยึดโยงอยู่กับบ้านและหน้าที่ในบ้าน พื้นที่สาธารณะมิได้เป็นพื้นที่ของผู้หญิง แต่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอนุญาตให้ผู้หญิงอยู่ในพื้นที่สาธารณะเพื่อการศึกษาหรือออกกำลังกายได้ แต่ต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ของสังคมผ่านการแต่งกายที่มิดชิด จึงมีลักษณะคล้ายกับหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ดังที่ จีราพัชรใจเที่ยงธรรม (๒๕๕๖) ได้กล่าวถึงลักษณะของเพศวิถีไว้ว่า วาทกรรมทางเพศที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ก็มีการสอดแทรกลักษณะของเพศวิถีไว้ เช่น ภาพเหมารวมทางเพศสภาพ (Gender Stereotypes) ของเพศหญิงและเพศชายที่มีลักษณะเป็นชู้วตรงข้าม

โดยส่วนมากเพศหญิงมีภาพเหมารวมในเชิงลบ และเพศชายมีภาพเหมารวมในเชิงบวก เช่น ผู้หญิงใช้อารมณ์มากกว่า ส่วนผู้ชายใช้เหตุผลมากกว่า ซึ่งเกิดจากแนวคิดปิตาธิปไตยที่ทำให้เพศชายมีอำนาจในการควบคุมและจำกัดกรอบเพศหญิง ซึ่งนำมาสู่การควบคุมเพศหญิงจากในสังคม เช่น วาทกรรมการรักษาโรคสงวนตัว ซึ่งแสดงออกทั้งในเรื่องการแต่งกาย มารยาทการพูด และพฤติกรรม การแสดงออก ซึ่งหลอมรวมกลายเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของไทยและกลายเป็นภาพหญิงชายในอุดมคติ บทบาททางเพศสภาพ (Gender Roles) อันมีรากฐานจากแนวคิดปิตาธิปไตยที่เพศชายใช้เพศสรีระที่แข็งแรง กับความอ่อนแอและความเป็นแม่ของเพศหญิงในการกำหนดบทบาทหน้าที่การทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้เป็นหน้าที่ของเพศชาย และการทำงานบ้านและการเลี้ยงดูบุตร ให้ฝ่ายหญิง ซึ่งยังส่งผลถึงเรื่องพื้นที่ (Space) ในการจำกัดให้พื้นที่ในบ้านกลายเป็นของผู้หญิงและพื้นที่นอกบ้านเป็นของผู้ชายอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น การสร้างวาทกรรมพื้นที่ภายนอกบ้านเป็นอันตรายต่อผู้หญิงก็ยิ่งเป็นการสนับสนุนวาทกรรมพื้นที่นอกบ้านของเพศชายมากยิ่งขึ้น และเพศวิถี (Sexuality) ที่ถูกนำเสนอมีเพียงแค่ความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงและเพศชายเท่านั้น แต่กลับไม่กล่าวถึงเพศวิถีของเพศทางเลือก ส่วนในแง่ของการแสดงออกด้านความต้องการทางเพศ (Sexual Desire) ถูกนำเสนอว่าต้องอยู่ภายใต้การควบคุมเพื่อป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

อย่างไรก็ตาม หนังสือแบบเรียนได้แสดงให้เห็นความพยายามในการรื้อสร้างเพศวิถีแบบเดิม เช่น การปลุกฝังความเท่าเทียมระหว่างเพศ การยอมรับความสามารถและสติปัญญาของเพศหญิง แต่ประเด็นดังกล่าวเป็นเพียงความพยายามที่ยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงขนบเพศวิถีแบบเดิมได้ เนื่องจากจำนวนเนื้อหาที่มีจำนวนน้อยเกินไป นอกจากนี้ถึงแม้ในหนังสือแบบเรียนจะให้ความสำคัญกับความเสมอภาคระหว่างเพศ แต่การแบ่งแยกความเป็นเพศ ยังคงยึดโยงอยู่กับหลักฐานทางชีวภาพ ที่มาพร้อมบทบาทและหน้าที่ตามเพศภาวะ (กฤตยา อาชวนิจกุล, ๒๕๕๔)

ท้ายที่สุดหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษาเลยที่จะกล่าวถึงเพศวิถีแบบคนรักเพศเดียวกันหรือเพศทางเลือก เนื่องจากไม่ปรากฏเนื้อหาเพศวิถีของเพศทางเลือกซึ่งแฝงนัยการปิดกั้นโอกาสหรือละเลยเพศทางเลือกในพื้นที่ที่แฝงฝังความเป็นทางการ เฉกเช่น สถาบันการศึกษา ให้กลุ่มคนเหล่านี้มีโอกาสเป็นครูหรือบุคลากรทางการศึกษาได้มากเท่าที่ควร เพศทางเลือกจึงยังคงมีภาพเหมารวมอยู่ในพื้นที่แห่งความบันเทิงมากกว่า หนังสือแบบเรียนสุขศึกษาจึงแสดงให้เห็นว่า เพศวิถีที่ปรากฏยังคงส่งเสริมความสัมพันธ์แบบหญิงชาย (Heterosexual) ที่แฝงฝังบทบาททางเพศตามความคาดหวังของสังคมตลอดจนถูกผลิตซ้ำและเป็นไปตามภาพเหมารวม (Stereotype) ได้อย่างแนบเนียนผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้หนังสือแบบเรียนสุขศึกษาจึงไม่ต่างจากสื่อประเภทอื่น ที่มีส่วนในการส่งเสริมและผลิตซ้ำความเป็นเพศ โดยเฉพาะความหมายแฝงของการไม่ปรากฏความสัมพันธ์แบบคนรักเพศเดียวกันที่นำมาสู่ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศต่าง ๆ ในสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาและอภิปรายผลจึงทำให้เห็นถึงข้อดีและข้อเสียของหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของเพศวิถีในสังคมไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเนื้อหาภาพประกอบในหนังสือเรียนที่น่าเสนอความเท่าเทียมระหว่างเพศมากขึ้นผ่านการใช้ตัวละครเพศหญิงและชายในจำนวนพอ ๆ กัน แต่ไม่ปรากฏการนำเสนอภาพของเพศทางเลือก จึงควรเพิ่มบทบาทของเพศทางเลือกในสังคมมากขึ้นเพื่อให้ทันต่อโลกในยุคปัจจุบัน และลดการนำเสนอภาพเหมารวมทางเพศสภาพอันนำมาซึ่งบทบาททางเพศที่สังคมคาดหวัง เช่น การนำเสนอภาพของเพศหญิงที่ถูกผูกติดกับภาระหน้าที่ในบ้านคือความเป็นภรรยาและแม่ แต่เปลี่ยนเป็นนำเสนอภาพของเพศชายก็สามารถมีส่วนร่วมในการดูแลบ้านและอบรมเลี้ยงดูลูกได้เช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

กิตติ ปรมัตถผล, ปรีชา ไวยโกคา, กำไลทิพย์ ระน้อย, ศิริรัตน์ สีเหลือง, วิชาญ มะวิญธร และประภาพร พหุโล. (๒๕๖๒). **หนังสือเรียน รายวิชา พื้นฐานสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓.** กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด.

กฤตยา อาชวนิจกุล. (๒๕๕๔). เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในสังคมไทย. **สารสารประชากรและสังคม, ๑๕ (๑), ๔๔.**

จอมญาดา ขึ้นประจักษ์กุล. (๒๕๔๘). การถ่ายทอดอุดมการณ์ความเป็นหญิง ผ่านระบบการศึกษาในโรงเรียนสตรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาสตรีศึกษา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิราพัชร ใจเที่ยงธรรม. (๒๕๕๖). การวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องเพศสภาพและ เพศวิถีในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาสตรีศึกษา วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดวงทิพย์ อันประสิทธิ์. (๒๕๕๕). รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้าง จิตอาสาในชุมชน:กรณีศึกษาชุมชนบางน้ำหวาน อำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พรสุข หุ่นนิรันดร์, ประภาเพ็ญ สุวรรณ, สุรีย์พันธุ์ วรพงศธร และอนันต์ มาลารัตน์. (๒๕๖๒). **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒.** (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒). กรุงเทพฯ: บริษัทอักษร เจริญทัศน์ อจท. จำกัด.

ภัทริยา แรมวัลย์. (๒๕๖๒). ตารางตัวละครที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียน
วิชาสุศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาการจัดการ
มรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัชนีกร แซ่วัง. (๒๕๔๙). ผู้หญิงไทยอะไร ๆ ก็แอโรบิก. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาสตรีศึกษา สำนักบัณฑิต
อาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิลาสินี พิพิธกุล และกิตติ กั้นภัย. (๒๕๔๖). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
“โครงการเพศและการสื่อสารในสังคมไทย”. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุจิตรา สுகนธทรัพย์ และรุ่งอรุณ เขียวพุ่มพวง. (๒๕๕๗). หนังสือเรียน
รายวิชาพื้นฐาน สุศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑. (พิมพ์ครั้งที่ ๒).
กรุงเทพฯ: บริษัทเพิ่มทรัพย์การพิมพ์.